

Riktlinjer för handläggning av barn- och ungdomsärenden inom individ- och familjeomsorgen

Beslutsdatum	2019-06-18	Dokumenttyp	Riktlinje
Beslutad av	Arbetsmarknads- och socialnämnden	Dokumentägare	Sektorchef, arbetsmarknads- och socialsektorn
Diarienummer	2019/ASN 0099	Giltighetstid	Tills vidare

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Syfte.....	5
1.2	Målgrupp och definitioner.....	5
2	Grundläggande bestämmelser	5
2.1	Barnets rätt.....	5
2.2	Bemötande och delaktighet.....	5
2.2.1	Likabehandling.....	6
2.3	Lagar och föreskrifter.....	6
2.4	Styrdokument	7
2.4.1	Delegationsordning.....	7
2.4.2	Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete	7
2.4.3	Nationella riktlinjer.....	8
2.4.4	Våld i nära relationer.....	8
2.4.5	Lex Sarah	9
2.4.6	Alkohol- och drogpolicy.....	9
2.4.7	Rapporteringskyldighet, ej verkställda beslut	9
3	Samverkan	10
3.1	Samverkan på länsövergripande nivå.....	10
3.1.1	BUS-överenskommelse	10
3.2	Samverkan mellan kommun och landsting.....	11
3.2.1	Tyresös lokala beroendemottagning, MiniMaria	11
3.2.2	Samverkan med mödrahälsovård (MVC) och barnhälsovård (BVC)	11
3.3	Samverkan med barnomsorg och skola.....	11
3.4	Intern samverkan inom socialtjänsten	11
3.4.1	Samverkan gällande våldsutsatta familjer.....	11
3.4.2	Samverkan mellan barn- och ungdomsenheten och vuxenenheten .	12
3.4.3	Samverkan avseende verksamhet som bedrivs utifrån lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).....	12
4	Kompetens och förhållningssätt	13

5	Handläggning och dokumentation	13
5.1	Handläggning och dokumentation enligt BBIC.....	14
5.2	Ärendets uppkomst	14
5.2.1	Skyddsbedömning	14
5.2.2	Anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL	15
5.3	Förhandsbedömning	15
5.3.1	Handläggningstid vid förhandsbedömning	15
5.3.2	Undantag från handläggningstid vid synnerliga skäl	15
5.4	Klargörande samtal med unga	16
5.5	Dokumentation och bevarande av material efter ställningstagande om att inte inleda en utredning.....	16
5.6	Dokumentation av beslut om att inleda utredning.....	16
5.7	Utredning	17
5.7.1	Utredningstid	17
5.7.2	Förlängd utredningstid	17
5.8	Kommunicering	18
5.9	Beslut	18
5.10	Överklagande.....	19
6	Ansvarig kommun	20
6.1	Överflyttning av ärende	21
7	Biståndsbedömda insatser	21
7.1	Hem för vård eller boende (HVB), familjevårdsorganisationer	22
7.2	Familjehem och jourhem.....	22
7.2.1	Familjehem	22
7.2.2	Jourhem	22
7.3	Insatser enligt LVU.....	23
7.3.1	Förebyggande insatser med stöd av LVU – mellantvång	23
7.3.2	Omedelbart omhändertagande.....	23
7.3.3	Offentligt biträde.....	24
7.3.4	Särskilda ungdomshem.....	24
7.3.5	Övervägande och omprövning av beslut enligt LVU.....	24
7.4	Övriga insatser.....	25

7.4.1	Kontaktperson/kontaktfamilj	25
7.4.2	Stödinsatser hos familjeteam	25
7.4.3	Beslut om bistånd i form av träningsboende/stödboende för unga	25
7.4.4	Beslut om biståndsbedömda öppenvårdsinsatser i extern regi	26
7.4.5	Uppföljning	26
8	Information, rådgivning och service	27
9	Brott mot barn	28
9.1	Samråd och samverkan	28
9.2	Läkarundersökning	28
9.3	Polisanmälan och förhör med barn	29
9.4	Vittnesplikt i domstol	29
9.5	Målsägandebiträde	29
9.6	Särskild företrädare	30
10	Unga lagöverträdare	30
10.1	Yttrande till åklagare, domstol eller polis	30
10.2	Häktning och omedelbart omhändertagande	31
10.3	Barn under 15 år	31
10.4	Särskilt kvalificerad kontaktperson	31
10.5	Medling vid brott	32
10.6	Påföljder som verkställs av arbetsmarknads- och socialnämnden	32
10.6.1	Ungdomstjänst	32
10.6.2	Ungdomsvård	33
10.6.3	Skyldighet att underrätta åklagarmyndigheten	34
10.7	Sluten ungdomsvård	34
	Bilaga – flödesschema enligt BBIC	35

1 Inledning

1.1 Syfte

Riktlinjerna för barn- och ungdomsärenden inom individ- och familjeomsorgen fastställs av socialnämnden och är ett styrdokument främst riktat till handläggare som utreder och fattar delegationsbeslut kring ärenden som rör barn och unga inom socialförvaltningen. Syftet med riktlinjerna är att de ska vara en vägledning i handläggarens arbete med rättssäker utredning, behovsbedömning och beslutsfattande samt planering och uppföljning av insatser.

Riktlinjerna innebär inte någon inskränkning i förhållande till gällande lagstiftning inom området. Riktlinjerna ska inte innebära någon begränsning av den enskildes möjligheter att få sin ansökan individuellt prövad. Beslut ska fattas utifrån den enskildes individuella behov.

1.2 Målgrupp och definitioner

Med *barn* avses i riktlinjerna underåriga från 0 till 18 års ålder. Med *unga* avses personer från 18 till 21 års ålder, då de i vissa fall omfattas av lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) samt då vissa placeringar bör fortsätta även efter det att den unge har fyllt 18 år.

2 Grundläggande bestämmelser

2.1 Barnets rätt

All verksamhet som rör barn ska genomsyras av intentionerna i FN:s konvention om barns rättigheter, den s.k. barnkonventionen. Barnkonventionen bygger på fyra principer:

- Barnet ska skyddas mot alla former av diskriminering (artikel 2),
- Barnets bästa ska beaktas i alla beslut (artikel 3).
- Barn har rätt till liv och utveckling (artikel 6).
- Barnet ska ha rätt att säga sin mening och få den respekterad (artikel 12).

Principen om barnets bästa framgår även av 1 kap 2 § Socialtjänstlag (2001:453) och 1 § Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52).

2.2 Bemötande och delaktighet

För att uppnå god kvalitet i handläggningen är det av stor betydelse att socialnämndens arbete präglas av ett gott bemötande. Hur den som är i behov av nämndens tjänster blir bemött kan vara avgörande för hur verksamheten uppfattas och bedöms både av den enskilde och av andra berörda.

Ur den enskildes perspektiv är det betydelsefullt att till exempel bli bemött med respekt, få tillräcklig information för att kunna ta till vara sina rättigheter, att verksamheten är lättillgänglig, att både utredning och handläggning är snabb och effektiv samt att verksamheten bedrivs rättssäkert.¹

Barns rätt till delaktighet kommer till uttryck i FN:s barnkonvention i artikel 12, och består av tre delar:

- Barns rätt till information
- Barns rätt att komma till tals och bli lyssnat på
- Barns rätt till inflytande och självbestämmande.

Den ena nivån är en förutsättning för nästa. Barnets rätt till information är en förutsättning för att barnet ska kunna uttrycka sina åsikter i frågan. Att komma till tals och bli lyssnat på är i sin tur en förutsättning för att barnet ska kunna få inflytande och i vissa fall själv bestämma i en fråga².

Både socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) fastslår att barnet ska få relevant information. Barn har rätt till information i alla åldrar men för att barnet ska förstå och kunna ta till sig informationen behöver den anpassas till barnets ålder, mognad och övriga förutsättningar. Socialstyrelsens kunskapsstöd³ för att bedöma barns mognad för delaktighet används som stöd i bedömningen.

2.2.1 Likabehandling

Tyresö kommuns verksamheter ska kännetecknas av ett respektfullt bemötande av alla människor oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Likabehandlingsperspektivet ska vägas in i alla beslutsprocesser i Tyresö kommun⁴.

När en myndighet möter någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad, ska myndigheten anlita tolk.⁵

¹ Socialstyrelsen, 2015: *Utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*, s.36.

² <https://www.kunskapsguiden.se/barn-och-unga/Teman/Mognadsbedomning-for-barns-delaktighet/Sidor/Barnets-r%C3%A4tt-till-delaktighet.aspx>

³ Bedöma barns mognad för delaktighet - Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården (Socialstyrelsen, 2015)

⁴ Likabehandlingsplan 2016-2019 (antagen av kommunstyrelsen 2016-02-09).

⁵ Förvaltningslagen 13 §

2.3 Lagar och föreskrifter

Kommunen har det yttersta ansvaret för att de personer som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som gäller andra huvudmän. Rådande lagar och föreskrifter är styrande.

Socialtjänstens arbete med barn- och ungdomsvård regleras främst genom Socialtjänstlag (2001:453) och Socialtjänstförordning (2001:937) samt kompletteras genom Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52), LVU.⁶ Vidare gäller grundläggande lagstiftning för kommunal verksamhet, såsom exempelvis Förvaltningslag (2017:900), Offentlighets- och sekretesslag (2009:400) och Kommunallag (2017:725).

Bland Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd kan särskilt nämnas:

- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS.
- Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om Lex Sarah. Ändring i föreskrifterna framgår av SOSFS 2013:16.
- (HSLF-FS 2017:79) Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om behörighet att utföra vissa arbetsuppgifter i socialtjänstens barn- och ungdomsvård.
- (SOSFS 2014:4) Föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer. Ändring i föreskrifterna framgår av HSLF-FS 2017:8.

Föreskrifter är bindande regler. Observera att ytterligare eller reviderade föreskrifter kan ha tillkommit efter det att nämndens riktlinjer fastställdes. Handläggare för ärenden som gäller enskilda inom nämndens ansvarsområde ska hålla sig uppdaterade om lagar och föreskrifter inom sitt verksamhetsområde.

2.4 Styrdokument

Styrdokument och överenskommelser finns på nationell, regional och kommunal nivå. Nedan anges styrdokument som är av särskild vikt vid handläggning av ärenden som rör barn- och ungdomsvård inom individ- och familjeomsorgen.

⁶ Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387), LSS, kan omfatta barn och unga med funktionsnedsättning, dessa ärenden handläggs av biståndsavdelningen.

2.4.1 Delegationsordning

Enligt 6 kap. 37 § kommunallagen (KL) får en nämnd uppdra åt presidiet, ett utskott, en ledamot eller ersättare att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. En nämnd får även uppdra åt en anställd att besluta enligt kommunallagen 7 kap. 5-8 §§.

Uppdrag inom arbetsmarknads- och socialnämndens verksamhetsområden regleras enligt nämndens delegationsordning. Av delegationsordningen framgår vilka beslut som får fattas av handläggare, gruppleddare, enhetschef, sektorchef, ordförande, utskott eller annan delegat. Beslut som fattas av delegat ska anmälas till nämnden eller nämndens utskott enligt vad som anges i delegationsordningen

2.4.2 Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete

Som grund för verksamhetens systematiska kvalitetsarbete finns Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9). I ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete⁷ inom socialtjänstens områden beskrivs hur verksamheten ska arbeta för att planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.

Ledningssystemet ska kvalitetssäkra processer, arbetssätt och rutiner för de tjänster som socialtjänsten har till uppdrag att utföra (myndighetsutövning och utförande av insatser), oberoende av vem som är utförare. Ledningssystemet ska säkerställa att de lagar och föreskrifter som gäller för respektive verksamhetsområde inom socialtjänsten följs. Ledningssystemet beskriver även hur uppgifterna som ingår i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten är fördelade i verksamheten.

2.4.3 Nationella riktlinjer

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS ger stöd vid dokumentation, genomförande och uppföljning under handläggningen av ärenden som gäller enskilda barn och unga. Föreskrifterna ska också tillämpas i samband med förhandsbedömning och omedelbar skyddsbedömning enligt SoL.

Socialstyrelsens allmänna råd (2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga ger rekommendationer vid arbete med barn och unga enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, avseende
– anmälan och förhandsbedömning,

⁷ Fastställt av socialnämnden 2017-12-20 § 1116

- handläggning av ärenden, och
- uppföljning av öppna insatser.

Handboken *Utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete under socialtjänstlagen* vägleder socialtjänsten för att stärka rättssäkerheten för de barn och familjer som de är i kontakt med. Den kompletterar Socialstyrelsens allmänna råd om handläggning av ärenden som gäller barn och unga. Innehållet i den tidigare versionen av publikationen som har titeln *Barn och unga – Utreda, planera och följa upp öppenvårdsinsatser enligt socialtjänstlagen* gäller också fortfarande.

Bestämmelser om arbetsmarknads- och socialnämndens ansvar för barn och unga vid vård utanför det egna hemmet finns i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende.

2.4.4 Våld i nära relationer

I arbetet med barn- och ungdomsärenden är det viktigt att uppmärksamma det behov av hjälp som kan finnas i samband med våld i nära relationer och i samband med hedersrelaterat våld. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer⁸ gäller som socialtjänstens riktlinjer.

2.4.5 Lex Sarah

Enligt 14 kap 3 § socialtjänstlagen är den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten skyldig att genast rapportera om han/hon uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande som rör den som får eller kan komma ifråga för insatser inom verksamheten. För detta finns särskilda riktlinjer och rutiner. Se även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om Lex Sarah.

2.4.6 Alkohol- och drogpolicy

Kommunfullmäktige antog den 15 december 2011, § 115, en alkohol- och drogpolicy. Syftet är att ange grundprinciper och inriktning för kommunens förebyggande arbete mot alkohol, tobak och andra droger.

2.4.7 Rapporteringsskyldighet, ej verkställda beslut

Biståndsbeslut som nämnden meddelar ska verkställas inom skälig tid. Nämnden ska rapportera kontinuerligt till Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO) om beslut inte verkställs inom tre månader från det att beslutet är fattat. Syftet med rapporteringen är att ytterligare stärka rättssäkerheten. IVO kan utreda skälen till att nämnden inte verkställt beslutet. Vad som är skälig tid får bedömas från fall till

⁸ SOSFS 2014:4 (ändring framgår av HSLF-FS 2017:8)

fall. Koordinator på barn- och ungdomsenheten ansvarar för att rapportera enligt fastställd rutin.

3 Samverkan

Samverkan är nödvändig för att säkerställa en god kvalitet i handläggningen av ärenden som gäller barn och unga. Arbetsmarknads- och socialnämnden ska samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa⁹. Nämnden ska aktivt verka för att samverkan blir av. Som komplement och förtydligande till den lagstiftning om samverkan som gäller för socialtjänsten gäller Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, samverkansöverenskommelser och egna rutiner.

Samverkan i enskilda ärenden kan innebära att olika aktörer tillför kunskap om barnet och olika perspektiv för att komma fram till en helhetsbedömning av ett barns behov, exempelvis inom ramen för en utredning. Samverkan kan också innebära att olika verksamheters resurser bidrar till gemensamma insatser för barnet.

Väl utvecklad samverkan med andra myndigheter och samarbetsparter ska ske utifrån den enskildes behov. Viktiga samverkansparter är exempelvis skola och landsting. Internt inom kommunen är samverkan med andra myndigheter (nämnder) och samverkan mellan olika verksamheter/enheter inom den egna nämnden av särskild vikt. De begränsningar som följer av bestämmelserna om tystnadsplikt i socialtjänstlagen (SoL) och av offentlighets- och sekretesslagen (OSL) gäller.

Nedan anges några betydelsefulla samverkansöverenskommelser som rör barn- och ungdomsvård inom individ- och familjeomsorgen.

3.1 Samverkan på länsövergripande nivå

3.1.1 BUS-överenskommelse

Stockholms läns landsting och länets 26 kommuner har enats om en länsövergripande överenskommelse för samordning av vård och insatser kring barn i behov av särskilt stöd från både kommun och landsting - Samverkan kring barn i behov av särskilt stöd, BUS. Syftet med överenskommelsen är att tydliggöra ansvaret och beskriva gemensamma utgångspunkter och samverkansrutiner för att barn och ungdomar under 18 i behov av särskilt stöd ska få de insatser de behöver och har rätt till. BUS-överenskommelsen omfattar barn och ungdom under 18 år som är i behov av särskilt stöd från både kommunala verksamheter, enskilda

⁹ Enligt 5 kap 1a § SoL

förskolor/skolor och landstingets verksamheter. Överenskommelsen beskriver en struktur med samverkan på flera nivåer, vilande på FN:s barnkonvention.

3.2 Samverkan mellan kommun och landsting

3.2.1 Tyresös lokala beroendemottagning, MiniMaria

I Tyresö finns en lokal mottagning där Maria ungdom vid Stockholms läns landsting och Tyresö kommun har en samlokaliserad mottagning, MiniMaria. Syftet är att gemensamt erbjuda rådgivning, behandling och stöd gällande missbruk till ungdomar mellan 13-20 år och deras anhöriga. Arbetsmarknads- och socialnämnden ansvarar för behandling medan sjuksköterskeverksamheten är landstingsfinansierad.

3.2.2 Samverkan med mödrahälsovård (MVC) och barnhälsovård (BVC)

Samverkan mellan socialtjänsten, mödrahälsovården och barnhälsovården ska ske på regelbunden praxis. Representant från barn- och ungdomsenheten träffar representanter från mödrahälsovården, barnhälsovården och vuxenpsykiatrien en gång per månad för informationsutbyte kring utsatta föräldrar. Mötena fungerar också som rutin för samverkan mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst kring gravida samt nyblivna föräldrar med psykiska problem eller riskbruk av alkohol eller droger. Syftet är att i god tid fånga upp föräldrar i behov av stöd och barn som kan vara särskilt utsatta.

3.3 Samverkan med barnomsorg och skola

Vid misstanke om barn som far illa finns det en intern konkret samverkansrutin mellan förvaltningen för liv och hälsa och barn- och utbildningsförvaltningen, ”Handlingsplan – samverkan skola/förskola och socialtjänst¹⁰”. Handlingsplanen uppdateras och revideras vid behov. Handlingsplanen är gemensam för Tyresö kommuns grundskolor, förskolor och socialtjänst och ska fungera som ett hjälpmedel för att tidigt upptäcka barn som far illa. Handlingsplanen ska också bidra till en utvecklad samverkan mellan skola, förskola och socialtjänst.

En tydlig struktur med gemensamma terminsmöten kring hur samverkan ska ske framöver finns etablerad.

3.4 Intern samverkan inom socialtjänsten

3.4.1 Samverkan gällande våldsutsatta familjer

När ett barn är eller har varit utsatt för våld eller andra övergrepp av en närstående, och då ett barn har bevittnat våld eller andra övergrepp mot en

¹⁰ daterad 9 november 2012.

närstående, ska nämnden samverka både internt och externt för att samordna sina insatser så att de inte motverkar varandra. Behovet att trygghet och säkerhet för barn som bevittnat våld ska beaktas¹¹.

Inom socialtjänsten finns en arbetsgrupp bestående av representanter från de olika avdelningarna och enheterna. Gruppen utbildas i frågor kring våld i nära relation och har ett särskilt ansvar för frågorna ute i sina respektive verksamheter.

Socialtjänsten har ett utökat ansvar för barn som bevittnat våld. Enligt 5 kap. 11 § SoL ska nämnden särskilt beakta att barn som kan ha bevittnat våld eller andra övergrepp, av eller mot närstående, är brottsoffer. Arbetsmarknads- och socialnämnden ansvarar för att barn får det stöd och den hjälp som de behöver.

3.4.2 Samverkan mellan barn- och ungdomsenheten och vuxenenheten

Det finns tydliga rutiner för samordnat arbetssätt mellan Tyresös vuxenenhet och barn- och ungdomsenheten att följa. Det samordnade arbetssättet består i en struktur för gemensamma planeringsmöten varje vecka, för att samarbeta kring ärenden där det förekommer missbruk, misstanke om missbruk och/eller våld i nära relation. Kontaktpersoner finns på barn- och ungdomsenheten, vuxenenheten och enheten för ekonomiskt bistånd för att berörda enheter ska kunna kallas in snabbt.

Representant från barn- och ungdomsenheten och representant från vuxenenheten träffas tillsammans med aktuella familjer. Där ges föräldrar information om det samordnade arbetssättet och vuxenenheten ges möjlighet att berätta om sina insatser. Syftet är att fånga upp problematik i ett tidigt skede, och motverka att barn ska fara illa.

3.4.3 Samverkan avseende verksamhet som bedrivs utifrån lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS)

Verksamhet som bedrivs utifrån lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, ska vara av god kvalitet och bedrivas i samarbete med andra berörda myndigheter. Det framgår av LSS¹².

Samverkan mellan barn- och ungdomsenheten och myndigheten för personer med funktionsnedsättning är av stor betydelse för att säkerställa att barnets behov alltid uppfylls. Samverkansrutin finns.

¹¹ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer

¹² Se ”Lagstiftning om samverkan kring barn och unga – en sammanfattning”. Socialstyrelsen, mars 2015.

4 Kompetens och förhållningssätt

Personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden som rör barn och unga inom arbetsmarknads- och socialnämnden ansvarområde ska ha socionomexamen eller motsvarande¹³. Utöver relevant utbildning är det viktigt att den personal som ska utföra uppgifterna har erfarenhet av arbetet, med hänsyn till svårighetsgraden inom den sociala barn- och ungdomsvården. Därför ska den som är nyutexaminerad socionom få lämplig introduktion och handledning i arbetet.

Handläggning och uppföljning ska bedrivas med ett professionellt förhållningssätt, för att nämnden ska kunna:

- tillämpa barnperspektiv,
- säkerställa barnets/den unges delaktighet och inflytande,
- bemöta människor i kris,
- hantera motstridiga intressen och konflikter,
- göra etiska överväganden och ställningstaganden,
- ta emot och hantera synpunkter, klagomål och förslag och bedöma när annan kompetens än den egna behövs,
- vara saklig, opartisk, tydlig, nyanserad, empatisk, lyhörd och visa respekt.¹⁴

5 Handläggning och dokumentation

Vid handläggning och dokumentation i ärenden som gäller barn och unga inom socialtjänsten gäller följande:

- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS.
- Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga.

Som metodstöd vid handläggning och dokumentation kan Socialstyrelsens handbok ”Utreda barn och unga¹⁵” användas. Därtill kommer stöd genom BBIC (se nedan).

Dokumentationen spelar också en viktig roll på en mer övergripande nivå. Den har stor betydelse för uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring av verksamheten. En utgångspunkt för att avgöra hur omfattande dokumentationen behöver vara är att ny personal ska kunna utföra sina arbetsuppgifter

¹³ Anges från och med den 1 juli 2014 i 3 kap 3a§ SoL. Följer Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:7) Behörighet att utföra vissa arbetsuppgifter i socialtjänstens barn- och ungdomsvård

¹⁴ Följer Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2014:7 ”Behörighet att utföra vissa arbetsuppgifter i socialtjänstens barn- och ungdomsvård”.

¹⁵ Socialstyrelsen 2015-1-9

med ledning av de uppgifter som tidigare har dokumenterats¹⁶.

5.1 Handläggning och dokumentation enligt BBIC

Barnets behov i centrum, BBIC, är ett handläggnings- och dokumentationssystem för arbete med social barnavård utvecklat av Socialstyrelsen. Syftet med BBIC är att det ska användas vid utredning, planering och uppföljning av insatser för att stärka barnperspektivet och delaktigheten för barn, unga och deras familjer. Syftet är också att skapa enhetlighet och förbättra och bevara kvaliteten i den sociala barn- och ungdomsvården.

För att kommuner ska få arbeta med BBIC krävs licens som erhålls genom avtal med Socialstyrelsen. Tyresö kommun har tecknat sådant avtal och *all* handläggning och dokumentation som rör barn och unga inom socialtjänsten ska ske enligt BBIC.

Genom BBIC finns en serie formulär för hela förloppet i barnavårdsärenden, från anmälan eller ansökan och utredning till uppföljning av insatser. Användning av formulären är obligatorisk och inga andra mallar får användas vid handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga inom nämndens ansvarsområde. Även journalanteckningar ska föras inom strukturen för BBIC.

Se flödesschema för handläggning enligt BBIC i bilaga.

5.2 Ärendets uppkomst

Ett ärende kan uppkomma genom att nämnden får information om att barn eller unga far illa eller riskerar att fara illa (anmälan enligt 14 kap 1 § SoL), genom att vårdnadshavare eller barn över 15 år ansöker om bistånd enligt socialtjänstlagen, eller på annat sätt. Ett annat sätt kan till exempel vara en begäran om yttrande från annan myndighet, eller efter socialtjänstens egna iakttagelser.

5.2.1 Skyddsbedömning

När ett ärende uppkommer ska en bedömning om det finns barn eller unga som är i behov av skydd alltid göras omgående, det vill säga samma dag¹⁷. Sådana ärenden ska handläggas med förtur.

Bedömning av barnets behov av skydd ska alltid dokumenteras och motiveras. Av dokumentationen ska datum för bedömningen framgå.

¹⁶ Se *Socialstyrelsen*, 2015. ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten”, s. 207 för vidare vägledning avseende dokumentationens omfattning

¹⁷ 11 kap 1a § SoL.

5.2.2 Anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL

Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2014:6 ska tillämpas vid anmälan enligt 14 kap 1 § Socialtjänstlag (2001:453).

5.3 Förhandsbedömning

När en anmälan om att ett barn far illa eller misstänks fara illa inkommer, ska en förhandsbedömning göras. Då bedömer handläggaren om socialtjänsten ska inleda utredning eller inte. Om det klart framgår att nämnden inte kan eller bör vidta någon åtgärd eller om barnets behov redan tillgodoses på annat sätt inleds inte någon utredning.

Förhandsbedömning görs inte vid begäran om yttrande från andra myndigheter som nämnden är skyldig att lämna yttrande till, eftersom sådan begäran alltid innebär att utredning ska inledas. Det gäller även om den enskilde inte vill delta i utredningen.

En förhandsbedömning ska enbart baseras på befintlig information. Om ytterligare information inhämtas, bortsett från kontakt med den person som ärendet gäller eller anmälaren, anses en utredning vara påbörjad.

Beslut om att inleda alternativt inte inleda utredning gällande barn eller unga fattas av delegat enligt nämndens delegationsordning. Beslut om huruvida utredning ska inledas behöver inte fattas om det redan pågår en utredning om den som anmälan avser¹⁸. Däremot ska skyddsbedömning göras på nytt.

5.3.1 Handläggningstid vid förhandsbedömning

En förhandsbedömning ska enligt 11 kap 1a § SoL vara slutförd inom två veckor. Observera att skyddsbedömning, enligt 11 kap 1a § SoL, ska göras omgående, det vill säga samma dag som anmälan inkommer.

5.3.2 Undantag från handläggningstid vid synnerliga skäl

Handläggningstiden för bedömningen av om utredning ska inledas eller inte (förhandsbedömning) kan förlängas om det finns synnerliga skäl för detta. Med synnerliga skäl menas situationer där anmälan inkommer i ett läge där det av uppenbara skäl inte går att slutföra bedömningen innan tidsbegränsningen har gått ut. Det gäller till exempel om polisförhör måste inväntas och genomföras innan socialtjänsten inleder utredning, eller om familjen trots ansträngningar inte gått att nå. Observera att det alltid är allvaret i anmälan som är styrande i bedömningen av om utredning kan avvaktas¹⁹.

¹⁸ 11 kap 1a § SoL.

¹⁹ Prop. 2012/13:10 s 57 ff.

Möjligheten att förlänga tiden för förhandsbedömning på grund av synnerliga skäl ska användas restriktivt och får inte bero på organisatoriska skäl, arbetsanhopning eller liknande. En bedömning av om synnerliga skäl föreligger ska dokumenteras.

5.4 Klargörande samtal med unga

Vid utredning om behov av ingripande till ett barns eller ungdoms skydd eller stöd får barnet/den unge höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande.²⁰ Skyddsaspekten är viktig och omedelbart omhändertagande enligt LVU kan vara aktuellt.

5.5 Dokumentation och bevarande av material efter ställningstagande om att inte inleda en utredning

Uppgifter som inte medfört åtgärd från nämnden samt ställningstagande om att inte inleda utredning ska dokumenteras och bevaras i enligt aktuell föreskrift arbetsmarknads- och socialnämndens dokumenthanteringsplan.

Dokumentation av ställningstagande om att inte inleda utredning ska innehålla uppgifter om:

- att utredning inte inleds,
- datum (år, månad, dag) för ställningstagandet,
- motivering till ställningstagandet,
- namn och befattning på den person som har gjort ställningstagandet.²¹

Om ett ärende uppkommer så länge uppgifterna finns bevarade ska uppgifterna föras över till den enskildes personakt. Det gäller både uppgifter som inte medfört någon åtgärd från nämnden och ställningstaganden om att inte inleda utredning.

5.6 Dokumentation av beslut om att inleda utredning

Om förhandsbedömningen leder till beslut att inleda en utredning ska det dokumenteras och föras till barnets/den unges personakt. Om det inte redan finns en personakt för barnet/den unge ska en ny upprättas. Av dokumentationen ska det framgå:

- att en utredning inleds,
- datum (år, månad, dag) för beslutet, och
- Namn och befattning på den som har fattat beslutet.

²⁰ 11 kap 10 § tredje stycket Socialtjänstlag (2001:453). Se även Socialutskottet betänkande 2002/03: SOU15 ”Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.”, s.62

²¹ 5 kap 2 § SOSFS 2014:5

5.7 Utredning

Alla beslut om insatser enligt socialtjänstlagen och/eller lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52) ska föregås av utredning. Med utredning avses allt som görs i syfte att möjliggöra för nämnden att fatta beslut i ett ärende. Arbetsmarknads- och socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av det som har kommit till nämndens kännedom som kan föranleda åtgärd av nämnden.²²

Utredning ska bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. En utredning ska inte vara mer omfattande än vad som är motiverat utifrån omständigheterna i ärendet. Utredningen ska däremot vara tillräckligt omfattande för att nämnden ska kunna fatta beslut i ärendet, och vara noggsamt dokumenterad.²³

En utredning får i regel inte genomföras mot en myndig persons vilja. Undantag gäller när det inte kan uteslutas att en person som har fyllt 18 men inte 20 år är i behov av vård med stöd av 3 § LVU.

5.7.1 Utredningstid

Med utredningstid avses tiden från det att beslut om att inleda utredning har fattats till dess att ett slutligt beslut har fattats i ärendet.

En utredning ska vara slutförd inom fyra månader²⁴. Kravet på skyndsamhet ska ställas mot allvaret i anmälan och ärendena ska prioriteras därefter.

5.7.2 Förlängd utredningstid

Vid särskilda skäl kan beslut om förlängd utredningstid fattas. Beslut fattas av delegat enligt arbetsmarknads- och socialnämndens delegationsordning (upp till en månads förlängning enhetschef, därutöver utskott).

Förlängd utredningstid får inte gälla ”tills vidare”. Ny sluttid för utredningen samt motivering till förlängningen ska anges i beslutet.

Beslut om förlängd utredningstid ska fattas med stor restriktion. Hög arbetsbelastning, semester eller byte av handläggare utgör inte skäl till förlängd utredningstid. Godtagbara skäl är endast sådana som nämnden inte kan råda över, t.ex. att barnpsykiatrisk utredning eller polisutredning inväntas. Om handläggaren,

²² 11 kap 1 § Socialtjänstlag (2001:453).

²³ *Socialstyrelsen*, 2014. ”Utreda barn och unga – Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen”

²⁴ 11 kap 2 § SoL.

trots upprepade försök, inte har lyckats komma i kontakt med berörd familj, eller annan för utredningen avgörande person/instans, ska det vara tydligt dokumenterat för att det ska kunna utgöra grund till förlängd utredningstid.

5.8 Kommunikering

Innan ett beslut fattas ska den enskilde som huvudregel få ta del av allt material av betydelse för beslutet. Med detta menas det underlag som ligger till grund för beslutet. Han eller hon måste också få möjlighet att yttra sig över materialet.²⁵

Kravet på att kommunicera gäller inte när det är uppenbart obehövt. Med det menas att en kommunikering inte kan tillföra något i det aktuella ärendet, utan bara skulle dra ut på handläggningstiden i onödan.

Kommuniceringen ska alltid ange inom vilken tid den enskilde kan yttra sig. Kommunikeringstiden ska i regel omfatta 14 dagar och får som minst vara fem dagar. Kommunikering ska göras inom ramen för längsta tillåtna utredningstid (se ovan).

5.9 Beslut

Utredning kan avslutas utan åtgärd eller med insats. Nämnden beslutar om att bifalla eller avslå ansökan, att ansöka om vård enligt LVU eller avge yttrande.

Beslut kan vara tidsbegränsade. Nämnden ansvarar då för att uppföljning görs och att, vid behov, fatta nytt beslut i god tid innan det tidsbegränsade beslutet upphör att gälla.

Slutliga beslut i ärenden om bistånd enligt SoL ska innehålla uppgifter om:

- vad ansökan eller begäran gäller,
- om beslutet innebär bifall, delvis bifall/delvis avslag eller avslag på ansökan eller begäran,
- vad som har beslutats,
- när (år, månad, dag) beslutet har fattats,
- vem (namn och befattning/titel) som har fattat beslutet,
- enligt vilket lagrum beslutet har fattats, och
- ev. förbehåll inklusive tidsbegränsning.

I samband med handläggning av ärenden som rör enskilda kan även andra typer av beslut fattas, handläggningsbeslut och verkställighetsbeslut. De kan i regel inte överklagas. Med handläggningsbeslut avses beslut som fattas under

²⁵ 25 § FL

handläggningen av ett ärende och som är av betydelse för ärendets utgång, men som inte avgör ärendet slutgiltigt. Med verkställighetsbeslut avses beslut om hur det slutliga beslutet rent praktiskt ska genomföras.

Samtliga beslut i ärenden som rör enskilda ska motiveras och dokumenteras.

5.10 Överklagande

Ett beslut får överklagas om beslutet kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt.²⁶ Det innebär att det inte enbart är beslut som går den enskilde emot som kan överklagas och besvärshänvisning ska därför medfölja som regel alla beslut.

Ett överklagande ska ha kommit in till nämnden inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om överklagandet har kommit in för sent ska det avvisas (45 § FL). Beslutet om att överklagandet avvisats ska dokumenteras och skickas till den enskilde tillsammans med en hänvisning om hur avvisningsbeslutet kan överklagas.

Ett avvisningsbeslut får överklagas i samma ordning som beslutet i det ursprungliga ärendet (41 § FL). Om skrivelsen inte avvisas som för sent inkommen ska överklagandet skickas till förvaltningsrätten tillsammans med kopior av nämndens handlingar i ärendet och, om det anses nödvändigt, ett yttrande från nämnden (46 § FL).²⁷

6 Ansvarig kommun

Ansvar för att tillgodose ett barns eller ungdoms behov av insatser från socialtjänsten faller i första hand på den kommun där barnet/den unge vistades när hjälpbehovet uppstod. Om den enskilde är bosatt i annan kommun än vistelsekommunen, är vistelsekommunens ansvar begränsat till akuta situationer. Bosättningskommunen ansvarar då för att utreda behovet av, besluta om, verkställa och finansiera de stöd och hjälpinsatser som barnet/den unge behöver.²⁸

Med bosättningskommun avses i 2 kap 3 § socialtjänstlagen:

- den kommun där den enskilde är stadigvarande bosatt, eller

²⁶ FL (2017:900) 41 §

²⁷ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 180 f

²⁸ 2 a kap 1-3 §§ Socialtjänstlag (2001:453), se även prop. 2010/11:49 ”Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun”.

- om den enskilde är stadigvarande bosatt i en kommun men har sin starkaste anknytning till en annan kommun, den sistnämnda kommunen, eller
- om den enskilde saknar stadigvarande bostad, den kommun till vilken han eller hon har sin starkaste anknytning. (Detta kan i vissa fall gälla barn som bor växelvis hos vårdnadshavare som är bosatta i olika kommuner²⁹)

Vid placering av barn och unga i en annan kommun har den placerande kommunen ett sammantaget vårdansvar. Med sammantaget vårdansvar menas att placeringskommunen har ansvar för utredning, beslut, genomförande och finansiering även för de behov som kan uppstå under tiden placeringen pågår. En kommun behåller således ansvaret för stöd och hjälp för barn och unga som vistas i en annan kommun till följd av placering vid familjehem eller HVB.³⁰

Den nämnd som har inlett en utredning angående ett barns behov av insatser är skyldig att slutföra utredningen och fatta beslut i ärendet, även om barnet byter vistelsekommun under utredningen. Den nya vistelsekommunen är dock skyldig att vid begäran bistå den utredande kommunen i utredningen.³¹ Om den nya vistelsekommunen samtycker till att ta över en pågående utredning kan utredningen flyttas över till den nya kommunen. Den nya vistelsekommunen ska då fatta beslut om övertagandet och skriftligen informera den kommun som inledde utredningen om när och av vem beslutet fattades. Den första kommunen får inte avsluta ärendet förrän det står klart att den nya vistelsekommunen fortsätter utredningen. Datum för den nya kommunens beslut att överta ärendet samt beslutet om att avsluta ärendet dokumenteras då i barnets personakt.³²

6.1 Överflyttning av ärende

Överflyttning av ett ärende till en annan kommun kan ske om den som ärendet gäller har starkare anknytning till den andra kommunen och om det framstår som lämpligt i förhållande till den enskildes önskemål, varaktigheten av hjälpbehovet och övriga omständigheter. En kommun som anser att ett ärende ska flyttas till annan kommun kan begära överflyttning hos den andra kommunen.³³

Om kommunerna inte kan komma överens om överflyttning av ett ärende kan den kommun som begärt överflyttning ansöka hos Inspektionen för vård och

²⁹ Prop. 2010/11:49 ”Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun”, s 40.

³⁰ 2 a kap 4 § Socialtjänstlag (2001:453). *Socialstyrelsen*, 2006. ”Barn och unga i socialtjänsten.”, s 159.

³¹ 11 kap 4 § Socialtjänstlag (2001:453).

³² *Socialstyrelsen*, 2015-1-10. ”Handläggning och dokumentation inom Socialtjänsten”

³³ 2 a kap 10 § Socialtjänstlag (2001:453).

omsorg (IVO) om att få ärendet överflyttat. En sådan ansökan kan också göras om den begärande kommunen inte har fått svar från den andra kommunen inom en månad.³⁴ IVO:s beslut gällande överflyttning av ärende kan överklagas.

7 Biståndsbedömda insatser

Barnets behov

Barnets behov är alltid avgörande när det gäller val av insats, metod för uppföljning och tidpunkt för uppföljning.

Samråd och nätverksmöte

Innan beslut om *placering* fattas ska alltid samråd inom insatsteam samt nätverksmöte ske. I insatsteam ingår samtliga enhetschefer inom barn och ungdomsområdet, IFO. Nätverksmöte avser möte med viktiga personer inom barnets/familjens egna nätverk. Ställningstagande om placering inom barnets/familjens nätverk ska alltid dokumenteras, oavsett om placeringen sker inom eller utom nätverket.

Val av utförare

Barn- och ungdomsenhetens rutiner för genomförande av beviljade insatser anger följande ordning

1. Insatsen/placeringen genomförs i kommunal regi
2. Insatsen/placeringen genomförs i extern regi, inom ramen för de ramavtal som finns
3. Insatsen/placeringen genomförs i extern regi, direktupphandling utanför ramavtal.

Vid val av utförare ska barnets behov vara avgörande. Den utförare som genomför insatsen eller placeringen ska kunna uppfylla det enskilda barnets behov.

Direktupphandling får göras

- när kommunen inte kan genomföra insatsen i kommunal regi *och*
- när det inte finns några platser, eller
- när befintliga ramavtal inte kan uppfylla barnets behov.

Rutinen ska nogsamt följas och överväganden ska dokumenteras.

³⁴ 2 a kap 11 § Socialtjänstlag (2001:453).

7.1 Hem för vård eller boende (HVB), familjevårdsorganisationer

Med hem för vård eller boende, HVB, avses heldygnsomsorg som yrkesmässigt tillhandahåller vård, behandling, omvårdnad och tillsyn för barn och ungdomar. För privata aktörer krävs tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg, IVO, för att bedriva HVB. För kommunen krävs inte sådant tillstånd men kommunens drift av HVB ska anmälas till IVO innan verksamheten påbörjas.³⁵

Placering vid HVB kan ske under kortare tid för utredning eller akut vård eller för längre tids vård och behandling. Placering av barn under 12 år utan medföljande förälder ska i största möjliga mån undvikas.

Barn och ungdomar kan vårdas på HVB med stöd av SoL eller LVU.

7.2 Familjehem och jourhem

7.2.1 Familjehem

Med familjehem avses ett privat hem som på uppdrag av arbetsmarknads- och socialnämnden tar emot ett barn eller en ungdom för stadigvarande vård och fostran. Förhållandena i tilltänkta familjehem och deras förutsättningar för stadigvarande vård och fostran ska utredas och godkännas av nämnden. Nämndens vårdansvar kvarstår även när det direkta vårdansvaret överlämnas till ett familjehem.

7.2.2 Jourhem

Med jourhem avses ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen för kortare tid tar emot barn för akuta placeringar på uppdrag av nämnden. Förhållandena i tilltänkta jourhem och deras förutsättningar för vård ska utredas och godkännas enligt arbetsmarknads- och socialnämndens delegationsordning.

Nära anhöriga eller närstående till barnet/familjen och som tillfälligt vårdar barnet räknas *inte* som jourhem. Detta gäller även om vården sker vid upprepade tillfällen.³⁶

7.3 Insatser enligt LVU

Insatser för barn och unga inom socialtjänsten ska i första hand ges i frivillig form med stöd av socialtjänstlagen. När detta inte är möjligt kan lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, vara tillämplig. LVU är en kompletterande

³⁵ 7 kap 1 § Socialtjänstlag (2001:453).

³⁶ Proposition 2006/07:129 ”Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m.” s 62.

lag till skydd för barn och unga vilken reglerar möjligheten att tvångsvis vårda eller skydda barnet/den unga.

LVU är tillämplig om följande tre förutsättningar uppfylls:

- Det föreligger ett missförhållande med anknytning till den unges hemmiljö (de s.k. miljöfallen) eller till den unges eget beteende (de s.k. beteendefallen).
- Missförhållandet medför att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.
- Behövlig vård kan inte ges på frivillig väg.³⁷

Om förutsättningarna för tillämpning av LVU är uppfyllda är nämnden skyldig att ingripa. Förvaltningsrätten beslutar om vård enligt LVU efter ansökan av arbetsmarknads- och socialnämnden.

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om tillämpning av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga gäller som riktlinjer.

7.3.1 Förebyggande insatser med stöd av LVU – mellantvång

Även förebyggande insatser kan fattas med stöd av 22 § LVU, s.k. mellantvång. Se SOSFS 1997:15.

7.3.2 Omedelbart omhändertagande

I vissa situationer kan förvaltningsrättens beslut om vård med stöd av LVU inte avvaktas. Arbetsmarknads- och socialnämnden har då möjlighet att fatta beslut om omedelbart omhändertagande med stöd av LVU. Beslutet ska omgående underställas Förvaltningsrätten, senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades.³⁸

Om hjälpbehovet är så akut att inte heller nämnden beslut kan avvaktas har nämndens ordförande eller annan ledamot som nämnden har förordnat beslutanderätt om omhändertagandet. Beslutet ska anmälas till arbetsmarknads- och socialnämnden vid nästföljande sammanträde.³⁹ Beslut om omedelbart omhändertagande kan fattas utan att vårdnadshavaren har underrättats i förväg om situationen är sådan att det krävs med anledning av barnets behov av skydd.

³⁷ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 1997:15) om tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

³⁸ 7 § LVU.

³⁹ 6 § LVU.

Det är viktigt att det vid underställan till Förvaltningsrätten framgår med stöd av vilket lagrum ansökan om omhändertagande görs samt om beslutet är verkställt eller inte.

7.3.3 Offentligt biträde

Offentligt biträde kan förordnas enligt 39 § LVU. Gällande ärenden hos socialnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten. Nämnden ska vid behov ansöka om offentligt biträde för det barn/den ungdom som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare. Se vidare SOSFS 1997:15.

7.3.4 Särskilda ungdomshem

Ungdomar mellan 12 och 21 år som utsätter sig själva eller sin omgivning för omedelbar fara, genom exempelvis kriminalitet, missbruk, våld eller prostitution, kan vara aktuella för särskilt ungdomshem. Statens institutionsstyrelse (SiS) är huvudman.

Placering vid särskilt ungdomshem sker enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Det är förvaltningsrätten som fattar beslut om omhändertagandet efter ansökan från nämnden. Placering kan ske vid akut vårdbehov, för utredning eller vid behov av längre tids vård och behandling.

Placering vid särskilt ungdomshem kan även ske efter dom om slutet ungdomsvård. Statens institutionsstyrelse, SiS, är då verkställande myndighet, se nedan.

7.3.5 Övervägande och omprövning av beslut enligt LVU

Beslut som fattas med stöd av 3 § lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52), LVU, ska omprövas inom sex månader från dagen för verkställandet och därefter kontinuerligt inom sex månader från den senaste omprövningen.

Gällande unga som vårdas med stöd av 2 § LVU ska arbetsmarknads- och socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs. Övervägandet innebär inte att nämnden fattar ett formellt beslut men övervägandet ska protokollföras och dokumenteras.

Oavsett tidpunkt ska vård enligt LVU alltid omprövas om det finns skäl för det eller om vårdnadshavare eller unga över 15 år begär att vården ska upphöra.

7.4 Övriga insatser

7.4.1 Kontaktperson/kontaktfamilj

Enligt 3 kap 6b § socialtjänstlagen kan en särskild person eller familj med uppgift att hjälpa den enskilde i hans/hennes närmaste personliga angelägenheter utses om den enskilde begär eller samtycker till det. För barn under 15 år får kontaktperson inte utses utan vårdnadshavarens samtycke. För barn över 15 år krävs barnets samtycke.

7.4.2 Stödinsatser hos familjeteam

Barn- och tonårsfamiljer kan beviljas stödinsatser som familjebehandling och familjepedagogiska insatser genom resursenheten i Tyresö. Stödinsatser hos familjeteam är den vanligast förekommande insatsen gällande barn & unga i Tyresö. Intensivt familjearbete (IFA) och familjebehandling är vanliga insatser vid arbete med familjer på hemmaplan.

Intensivt familjearbete för att minska behovet av placeringar

Intensivt familjearbete (IFA) tillhandahålls av resursenhetens familjeterapeuter. Insatsen ger en intensiv hemmabaserad familjebehandling. Målgruppen är familjer med barn upp till 20 år, där risk för placering av barnet eller ungdomen är överhängande och en omfattande problematik finns. Insatserna är intensiva och flexibla för att stärka familjerna på hemmaplan.

Insatsen erbjuds i syfte att undvika en placering. Insatsen används också när barnet eller ungdomen har placerats, för att underlätta för att barnen ska kunna flytta hem till sina föräldrar. Insatsen är bland annat vanligt förekommande när det förekommer våld i familjen, för att ge föräldrar kunskap och redskap att bättre kunna tillgodose sina barns behov.

7.4.3 Beslut om bistånd i form av träningsboende/stödboende för unga

Ett träningsboende, eller stödboende, avser ett boende som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse för personer som behöver insatser i form av tillsyn och stöd men inte vård eller behandling.

Syftet med insatsen är att barnet eller den unge får träna och förbereda sig för ett självständigt boende och vuxenliv. Barn i åldern 16-17 år får tas emot endast om det finns särskilda skäl⁴⁰. Den enskilde måste ha uppnått en viss mognad för att bedömas klara av träningsboende eller stödboende.

⁴⁰ 6 kap. 1 § SoL

7.4.4 Beslut om biståndsbedömda öppenvårdsinsatser i extern regi

Biståndsbedömda öppenvårdsinsatser ges i första hand i egen regi. I vissa fall kan öppenvårdsinsatser ges i extern regi. Det gäller exempelvis behandlingsskola.

7.4.5 Uppföljning

Systematisk uppföljning

Systematisk uppföljning handlar om att dokumentera arbetet med den enskilde på ett korrekt sätt, för att kunna följa upp hur det går för den enskilde och för att kunna sammanställa och använda uppgifterna som underlag för att utveckla och förbättra verksamheten. Genom att systematiskt följa upp den enskildes situation, insatser och resultat blir verksamhetens erfarenheter beprövad kunskap, vilket är en av de viktigaste kunskapskällorna i en evidensbaserad praktik⁴¹.

Uppföljning av barns situation under beslutad insats

Alla insatser som beslutas på barn- och ungdomsenheten följs upp regelbundet. Uppföljningen ska dokumenteras. Tidpunkt för uppföljning styrs framförallt av barnets (eller familjens) behov, typ av insats och insatsens omfattning. Insatser följs därutöver upp när ett sådant behov uppstår, för att det ska finnas en beredskap för skyndsamma förändringar utifrån barnets behov.

Målet med en insats dokumenteras alltid, och om målen inte kan uppfyllas ska aktuell insats avslutas. Utifrån uppföljningarna görs vidare bedömningar kring huruvida insatserna är meningsfulla eller om andra typer av insatser skulle ge bättre effekt.

Uppföljning av barns situation efter avslutad utredning utan beslut om insats

Av 11 kap 4b§ SoL framgår att beslut om uppföljning kan fattas även efter det att en utredning som gäller barns behov av stöd eller skydd har avslutats utan beslut om insats. Uppföljningen får göras om barnet/den unge bedöms vara i särskilt behov av stöd eller skydd även om inte samtycke för åtgärden finns eller förhållanden enligt LVU föreligger.

Uppföljningen ska enligt 11 kap 4c§ SoL vara avslutad senast två månader efter det att utredningen avslutats. Vidare ska unga som fyllt 15 år och vårdnadshavare som berörs underrättas om beslutet att inleda respektive avsluta uppföljningen.

⁴¹ *Socialstyrelsen*, 2015. ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten”, s.201-203.

8 Information, rådgivning och service

Arbetsmarknads- och socialnämnden erbjuder frivilliga professionella sociala tjänster som faller utanför ramen för myndighetsutövning och därmed inte kräver ett biståndsbedömt beslut, så kallade serviceinsatser⁴². Sådana insatser kräver varken utredning eller beslut. Det kan exempelvis handla om information, rådgivning eller konsultation. Serviceinsatser kan vara riktade till enskilda individer. Om en insats är anpassad till den enskildes behov och förutsätter någon form av prövning av det aktuella behovet ska den dock prövas enligt 4 kap. 1 § SoL.

Service, information och rådgivning som ges till enskilda eller i grupp behöver inte dokumenteras⁴³. Serviceinsatser ska ändå dokumenteras i en sådan utsträckning att det ska gå att redovisa hur medlen använts och för att kunna följa upp verksamheten.

I Tyresö kommun erbjuds upp till tre rådgivningstillfällen med socionom utan behovsbedömning. Om något framkommer som kan föranleda åtgärd från socialtjänsten, exempelvis barns behov av skydd, är socialtjänsten dock skyldig att utan dröjsmål inleda utredning⁴⁴.

Barn/unga/familjer har möjlighet att få familjerådgivning. För unga under 23 år finns även ungdomsmottagning. Samarbetssamtal hos familjerätten kräver inte beslut.

⁴² 3 kap.1 § och 6 §§ SoL

⁴³ Enligt 11 kap 5 § 1 stycket SoL

⁴⁴ 11 kap 1 § Socialtjänstlag (2001:453).

9 Brotts mot barn

Det är viktigt att hålla isär nämndens och polisens utredningar vid misstanke om brott mot barn. Nämndens utredning om barnets behov av skydd eller andra insatser ska omfatta ett helhetsperspektiv gällande barnets situation. Polisens utredning syftar till att klarlägga om brott är begånget.

Vid misstanke om att barn har utsatts för våld eller övergrepp i hemmet ska arbetsmarknads- och socialnämnden omgående inleda utredning och ta ställning till om barnet är i behov av akut skydd.

Vid misstanke om övergrepp mot barn där det finns syskon eller andra barn boendes i samma familj ska även ställningstagande om syskonens/de andra barnens behov av insatser göras. Detta gäller även barn som har upplevt våld mot närstående. Nämndens ansvar att erbjuda stöd omfattar alla personer i en brottsutsatt familj, även den misstänkte förövaren om denne finns inom familjen.

Barn och ungdomar som upplevt våld i nära relation ska erbjudas individuell krisbearbetning. Detta stöd kräver inte biståndsbedömt beslut.

9.1 Samråd och samverkan

Möjlighet till samverkan under samma tak, så kallat Barnahus, finns för samordning av arbetet när barn misstänks ha varit utsatta för våld eller sexuella övergrepp. Barnhuset är beläget i Nacka och är gemensamt för Tyresö, Värmdö och Nacka kommun. Vid Barnahus samverkar berörda myndigheter såsom socialtjänst, polis och åklagare, framförallt i det inledande skedet av förundersökningen och den sociala utredningen.

9.2 Läkareundersökning

Läkareundersökning kan begäras inom ordinarie sjukvård, i första hand av läkare med särskild kompetens för undersökning av barn som utsatts för brott. Det kan vara aktuellt om nämnden ser behov av läkarintyg som ett led sin utredning, t.ex. för ställningstagande till polisanmälan. Om det finns misstanke om att ett barn har utsatts för våld eller sexuellt övergrepp är det av vikt att en läkarundersökning görs så snart som möjligt.

Vårdnadshavares samtycke krävs om inte den unge har uppnått en sådan ålder och mognad att han/hon bör få bestämma själv. Om vård enligt LVU övervägs kan nämnden fatta ett särskilt beslut om poliklinisk läkarundersökning utan vårdnadshavarens samtycke. Nämnden kan dock inte besluta om omedelbart omhändertagande med stöd av LVU *endast* för att få till stånd en läkarundersökning.

Rättsmedicinsk undersökning, som ett led i en brottsutredning, görs endast på begäran av polismyndighet eller åklagare och dokumenteras i ett rättsintyg. Arbetsmarknads- och socialnämnden kan således inte begära att en rättsmedicinsk undersökning genomförs.

9.3 Polisanmälan och förhör med barn

Nämnden har möjlighet att polisanmäla misstanke om brott mot person under 18 år utan att detta hindras av rådande sekretess om det finns lagstöd för att bryta sekretessen (12 kap 10 § socialtjänstlagen, 10 kap 2 § och 21-23 §§ Offentlighets- och sekretesslagen). Motivering till ställningstagande om att göra eller inte göra en polisanmälan ska dokumenteras i barnets/den unges personakt.

Förundersökningsledaren, oftast åklagare, bestämmer hur förhör med ett barn ska gå till och vilka som får närvara. När företrädare för socialtjänsten närvarar vid förhör eller tar del av skriftligt förhörsprotokoll råder sekretess om alla slags uppgifter som kommit fram under förundersökningen om det skulle skada utredningen om de lämnades ut. Vidare får uppgifter om själva brottet inte röjas för familjemedlemmar till det utsatta barnet om någon av vårdnadshavarna eller annan familjemedlem misstänks för brottet.

Om en person under 18 år misstänks ha begått brottet måste frågan om en polisanmälan bedömas utifrån hans eller hennes ålder och omständigheterna i det enskilda fallet. En polisanmälan kan vara en viktig markering för såväl den misstänkte som för brottsoffret om den misstänkta handlingen inte är accepterad utifrån ett samhälleligt, moraliskt och rättsligt perspektiv. Ställningstagande till polisanmälan ska dokumenteras. Se även avsnitt 9 ”Unga lagöverträdare”.

9.4 Vittnesplikt i domstol

En socialsekreterare som kallas att vittna i domstol har vittnesplikt och hindras inte av sekretess.

9.5 Målsägandebiträde

Tingsrätten kan utse ett målsägandebiträde för barnet efter ansökan av åklagare eller barnet/målsägaren. Om nämnden bedömer att ett barn är i behov av ett målsägandebiträde är nämnden skyldig att göra en framställan till domstol.⁴⁵

⁴⁵ 5 kap 2 § Socialtjänstförordning (2001:937).

9.6 Särskild företrädare

Tingsrätten kan, efter ansökan av åklagare, också utse en särskild företrädare att i vårdnadshavarens ställe ta till vara barnets rätt och önskemål under förundersökning och rättegång. En särskild företrädare utses om:

- det finns anledning att anta att brott som kan leda till fängelse har begåtts mot någon som är under 19 år,
- barnets vårdnadshavare eller någon närstående till vårdnadshavaren kan misstänkas för brottet,
- det kan befaras att vårdnadshavaren inte kommer att ta till vara barnets rätt.⁴⁶

10 Unga lagöverträdare

Unga lagöverträdare ska särbehandlas straffrättsligt och i största möjliga grad hållas utanför kriminalvården, dvs. de ska i första hand vara föremål för åtgärder inom socialtjänsten.

Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2008:30 ”Handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare” gäller som riktlinjer för arbetsmarknads- och socialnämnden.

Som metodstöd vid handläggning kan Socialstyrelsens handbok ”Barn och unga som begår brott”⁴⁷ användas.

10.1 Yttrande till åklagare, domstol eller polis

Innan åklagare fattar beslut i åtalsfråga gällande person som är skäligen misstänkt för eller som har erkänt brott som begicks innan den enskilde fyllt 18 år, ska yttrande hämtas in från arbetsmarknads- och socialnämnden. Yttrande från nämnden ska också inhämtas innan rätten kan döma någon till ungdomsvård och innan rätten kan döma en person under 21 år till mer än tre månaders fängelse (annat än om särskilda skäl föreligger). Nämndens yttrande används som beslutsunderlag, dels vid åklagarens beslut om åtal eller åtalsunderlåtelse och om åtal har väckts dels vid rättens val av påföljd.

Nämnden är skyldig att utan dröjsmål inleda utredning enligt socialtjänstlagen vid begäran om yttrande från åklagare eller domstol. Detta gäller oavsett den unges eller vårdnadshavarens inställning till att utredning inleds.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ *Socialstyrelsen*, mars 2009: ”Barn och unga som begår brott. Handbok för socialtjänsten”.

10.2 Häktning och omedelbart omhändertagande

När kriminalvården överväger häktning av en ung person ska nämnden skyndsamt överväga om det är aktuellt med omedelbart omhändertagande enligt LVU. Ett omhändertagande på särskilt ungdomshem kan innebära att den unge bedöms vara övervakad på ett betryggande sätt och därmed inte behöver häktas.

Beslut om omedelbart omhändertagande med stöd av LVU kan fattas även om den unge redan är häktad men beslutet får inte verkställas under häktningstiden. Under häktningstiden ska nämnden ordna placering för den unge så att omhändertagandet kan verkställas direkt efter frigivningen.⁴⁸

10.3 Barn under 15 år

Barn under 15 år är inte straffmyndiga och kan därmed inte dömas till påföljd för brott. Det är istället arbetsmarknads- och socialnämndens ansvar att utreda den unges situation och fatta beslut om insatser.

Brottsutredning kan inledas av polis även om den misstänkte är under 15 år. Det kan vara aktuellt om en brottsutredning kan antas ha betydelse för bedömning av behov av nämndens insatser (s.k. § 31-utredning), om det finns behov av att utreda om person över 15 år har deltagit i brottet, om det finns behov av att efterforska stulet gods eller om det är av annan särskild vikt att en utredning görs. Om barnet är yngre än 12 år får brottsutredning endast göras om det finns synnerliga skäl.

Företrädare för socialtjänsten ska närvara vid förhör under brottsutredning om det inte föreligger något hinder för det.

10.4 Särskilt kvalificerad kontaktperson

Arbetsmarknads- och socialnämnden kan utse en särskilt kvalificerad kontaktperson för unga som har behov av särskilt stöd och särskild vägledning. Syftet med en särskilt kvalificerad kontaktperson är att denne ska verka förebyggande för att förhindra en ogynnsam utveckling till följd av den unges agerande.

Beslut om särskilt kvalificerad kontaktperson kan fattas med stöd av SoL eller LVU. Om beslutet fattas med stöd av SoL krävs samtycke, när beslutet fattas med stöd av LVU krävs inte samtycke.

⁴⁸ *Socialstyrelsen*, mars 2009: ”Barn och unga som begår brott. Handbok för socialtjänsten”, s 66 ff.

10.5 Medling vid brott

Kommunen ska enligt 5 kap 1 c § SoL erbjuda medling med anledning av brott begånget av person som är yngre än 21 år. Barn/unga i åldern 15-21 år som polisanmälts för och erkänt brott eller delaktighet i brott ska tillfrågas om de vill delta i medling. Medling kan även vara aktuellt för barn under 15 år. Gällande barn under 12 år får medling endast genomföras om det finns synnerliga skäl, exempelvis om även brottsoffret är ett barn (5 § lag (2002:445) om medling med anledning av brott).

Medling är frivilligt för både gärningsman och brottsoffer. Medling får endast genomföras om det anses lämpligt med hänsyn till samtliga omständigheter (5 § lag (2002:445) om medling med anledning av brott). Vid vissa allvarliga och integritetskränkande brott kan det finnas skäl att avstå från att kontakta brottsoffret för att erbjuda medling, exempelvis vid sexualbrott⁴⁹. Vidare ska brottsoffret endast tillfrågas om gärningsmannen redan har tillfrågats och ställt sig positiv till att delta i medling.⁵⁰

10.6 Påföljder som verkställs av arbetsmarknads- och socialnämnden

10.6.1 Ungdomstjänst

Ungdomstjänst är en fristående straffpåföljd som kan vara aktuellt för unga lagöverträdare som *inte* har särskilt vårdbehov eller behov av andra insatser enligt SoL eller LVU och som har gett samtycke till påföljden.

Ungdomstjänst innebär oavlönat arbete och deltagande i annan särskilt anordnad verksamhet i minst 20 timmar och högst 150 timmar. Ungdomstjänst gäller för unga upp till 21 års ålder. Personer över 18 år kan dömas till ungdomstjänst om särskilda skäl föreligger, exempelvis om brottet begicks före 18 års ålder.

Ungdomstjänst ska bedömas vara lämpligt med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter.⁵¹

Kommunen är skyldig att verkställa rättens dom om ungdomstjänst. Ansvaret vilar på arbetsmarknads- och socialnämnden, som bestämmer innehållet i ungdomstjänsten. En arbetsplan ska upprättas och en handledare ska utses för den unge. Nämnden har ansvar för att kontrollera efterföljandet av arbetsplanen.

⁴⁹ *Socialstyrelsen*, 2009: ”Barn och unga som begår brott. Handbok för socialtjänsten”, s 131.

⁵⁰ *Socialstyrelsen*, 2009: ”Barn och unga som begår brott. Handbok för socialtjänsten”, s 135.

⁵¹ *Socialstyrelsen*, 2009: ”Barn och unga som begår brott. Handbok för socialtjänsten”, s 97.

En arbetsplan ska innehålla uppgifter om:

- var arbetet ska utföras,
- vilka arbetstider som ska gälla,
- det lägsta och det högsta antalet timmar som den dömde ska fullgöra per vecka eller månad,
- övriga villkor som är nödvändiga för verksamheten,
- Innehållet i och omfattningen av annan särskild anordnad verksamhet..

Av arbetsplanen bör det också framgå vad de övriga villkoren innebär, t.ex. att överenskomna tider ska hållas, hur en anmälan om sjukdom eller annan frånvaro ska göras och att alkohol- och drogfrihet ska iakttas. Namn och telefonnummer till handledaren och eventuella andra kontaktpersoner på arbetsplatsen och inom socialtjänsten bör också framgå av planen.

Ungdomstjänst ska verkställas så snart som möjligt. Domen behöver inte ha vunnit laga kraft innan den verkställs.

10.6.2 Ungdomsvård

Ungdomsvård är en påföljd som kan vara aktuell för personer under 21 år som har begått brott och är i särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt SoL eller LVU. Vården syftar till att motverka en ogynnsam utveckling hos den unge.

De åtgärder som nämnden vidtar vid ungdomsvård ska redovisas i ett ungdomskontrakt om det sker med stöd av SoL eller i en vårdplan om det sker med stöd av LVU.

Av ett ungdomskontrakt ska insatsernas innehåll, omfattning och varaktighet framgå. Insatser kan exempelvis vara kontakt med särskilt kvalificerad kontaktperson, familjesamtal, deltagande i öppenvårdsprogram, placering vid familjehem eller HVB.

I en vårdplan ska insatsernas innehåll, omfattning och varaktighet framgå. Insatser kan exempelvis vara kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson, deltagande i öppenvårdsbehandling eller placering vid familjehem, HVB eller särskilt ungdomshem.

Om åtgärder vidtas med stöd av socialtjänstlagen krävs den unges samtycke. Om den unge är under 18 år krävs vårdnadshavarens samtycke. Arbetsmarknads- och socialnämnden har ansvar för att kontinuerligt följa upp insatser vid ungdomsvård och kontrollera om den unge följer upprättat ungdomskontrakt/vårdplan.

10.6.3 Skyldighet att underrätta åklagarmyndigheten

Arbetsmarknads- och socialnämnden är skyldig att underrätta åklagarmyndigheten vid misskötsel av ungdomstjänst eller ungdomsvård. Skyldigheten gäller när:

- Den unge i väsentlig grad missköter ett ungdomskontrakt i en dom om ungdomsvård.
- Den unge i väsentlig grad missköter en dom om ungdomstjänst.
- Den planerade vården enligt vårdplan eller ungdomskontrakt vid dom om ungdomsvård inte kommer till stånd av annan anledning än att den unges misskötsel.
- Vården i väsentlig grad avviker från det ursprungliga ungdomskontraktet eller vårdplanen vid en dom om ungdomsvård.
- En dom om ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullföljas inom skälig tid p.g.a. annan anledning än den unges misskötsel.

Misskötsel kan exempelvis innebära att den unge vid upprepade tillfällen uteblir från arbetspass utan godtagbar förklaring, att den unge begår brott på arbetsplatsen eller att den unge vägrar att medverka i något moment under verkställigheten.

10.7 Sluten ungdomsvård

Sluten ungdomsvård är en straffrättslig påföljd som verkställs av Statens institutionsstyrelse (SiS). Vårdtidens längd avgörs utifrån begånget brott och varierar från som lägst 14 dagar och upp till fyra år. Syftet är dels att skydda andra som en reaktion på brottet och dels att hjälpa den unge till en mer positiv utveckling.

Ungdomar som döms till sluten ungdomsvård är ofta i behov av insatser från nämnden efter frigivning. Det är därför viktigt att samverka med SiS sker kontinuerligt under verkställigheten av den slutna ungdomsvården.

Bilaga – flödesschema enligt BBIC

